Jaarverslag 2022

via natura

Inhoud

1. Inleiding 3
2. Projecten in uitvoering vanuit het Landschapsontwikkelingsplan 5
3. Grip op biodiversiteit en natuurinclusieve landbouw 7
4. Living Lab Ooijpolder – Groesbeek 9
5. Kansrijke ontwikkelingen voor meer biodiversiteit en meer landschap 10
6. Bestuur Via Natura 11
7. Vooruitblik 2023 door de voorzitter 12

1. Inleiding

Terugblikkend op 2022 komt het begrip ‘ontwaken’ naar boven. Letterlijk betekent het uit de slaap weer tot vol bewustzijn komen. Of ‘Wakker worden, tijd om op te staan!’. Terwijl de covid-pandemie zich langzaam uit ons maatschappelijk leven terugtrok, was daar in een keer de onverwachte klap van de Russische inval in Oekraïne. In geen enkel scenario over internationale betrekkingen was dit voorspeld. Met name West-Europa ontwaakte uit de droom van bestendige vrede en veiligheid. En zoals de covid-pandemie al liet zien dat onder druk de Europese samenwerking in een keer verbreed en versneld kon worden, de oorlog in Oekraïne deed daar nog een flinke schep bovenop in de vorm van militaire steun, sancties, solidariteitsacties etc.

Weliswaar van een andere orde, ontwaken was in 2022 ook aan de orde op het gebied van natuur, landbouw en landschap, het werkterrein van Via Natura. Amper een jaar na de extreem hoge waterstand en de overstromingen in 2021 was er in de zomer sprake van extreme droogte. De vaargeul in de Waal was benauwend smal en ondiep. Dat er op het gebied van waterbeheer fundamentele keuzes gemaakt moeten worden, is elke burger wel duidelijk geworden. Hetzelfde geldt voor voedsel. De vanzelfsprekendheid van voldoende en betaalbaar voedsel is doorbroken als gevolg van de oorlog in Oekraïne. Ook geldt dat voor de energievoorziening: olie en gas zullen plaats moeten maken voor zon en wind. En tenslotte de landbouw en de natuur: na jaren van schijnoplossingen en geitenpaadjes moest eminence grise Johan Remkes eraan te pas komen om de urgentie van het stikstofvraagstuk bij iedereen te laten doordringen en om gezamenlijk naar realistische oplossingen te zoeken. Kortom, op alle fronten werd het tijd om uit de slaapstand te komen, wakker te worden en vanuit een nieuw bewustzijn aan mogelijkheden en oplossingen voor een leefbare toekomst te werken.

Figuur 1. Kruidenrijk boerenlandpad in de Ooijpolder

Zogezegd, zo gedaan? Nee, zo simpel is het niet. Het herkennen van de vraagstukken en het zoeken naar oplossingen hebben geleid tot scheiding der geesten en onderlinge polarisatie. Natuurbeschermers en boeren zijn tegenover elkaar komen te staan, burgers verliezen hun vertrouwen in overheden, twijfels worden gezaaid over wetenschappelijke feiten, de tweedeling stad – platteland neemt toe, etc. Het is juist de opeenstapeling van vraagstukken

die bij veel mensen en organisaties tot grote onzekerheid leidt waarbij de vinger bijna automatisch gewezen wordt naar de overheid. Als dan op elk probleem of uitdaging nog het etiket ‘crisis’ wordt opgeplakt, zien veel mensen door de bomen het bos niet meer. Zo gaat bewustzijn meer gepaard met angst, terughoudendheid en beschermen van het eigen hachje dan met een optimistische, constructieve houding en inzet voor het collectieve belang.

In deze context is het voor Via Natura in 2022 nog duidelijker geworden waar de prioriteiten liggen. Vanuit een versterkt besef van de urgentie van de vraagstukken op het gebied van natuur, landschap en landbouw in de gemeente Berg en Dal hebben we verder koers gezet om ons motto ‘Het Landschap is van iedereen’ waar te maken. Niet bij de pakken neerzitten of in een koor van klagers gaan meezingen, maar nieuwe mogelijkheden ontdekken vanuit een constructieve aanpak, waarbij samenwerking en resultaten voorop staan. Juist in deze periode van ‘maatschappelijke’ ontwaking dat er serieus iets aan de hand is, is het belangrijk om lokaal scherpe keuzes te maken, bruggen te bouwen, coalities te smeden en de langere termijn in het vizier te houden. Met kleine stappen aan grote maatschappelijke problemen werken!

Vanuit die achtergrond heeft Via Natura in 2022 samen met groepen dorpsbewoners gewerkt aan de dorpsommetjes, met wetenschappers en boeren aan herstel van biodiversiteit, een sleutelrol vervuld in het overleg van alle organisaties in de gemeente die betrokken zijn bij het buitengebied, afgestemd met nieuwe initiatieven, samenwerking gezocht om de verhouding stad – platteland te versterken, overleg gevoerd met het gemeentebestuur over onder meer het biodiversiteitsplan en veelvuldig gecommuniceerd -zowel in gesprekken als via social media - met geïnteresseerden binnen en buiten het gebied.

In dit Jaarverslag komen deze activiteiten en plannen kort aan de orde. Alles bij elkaar laten ze zien dat Via Natura voortbouwt op de kracht die ze in de loop van de jaren heeft opgebouwd:

- kennis van het gebied: de mensen, het landschap en de natuur
- samenwerken op basis van gedeelde waarden en ambities
- verbinden van ‘boeren, burgers en buitenlui’; platteland en stad
- geduldig maar gestaag werken aan lange termijn resultaten

Cruciaal hierbij voor Via Natura in 2022 was het blijven werken aan onderling vertrouwen met respect voor ieders kwaliteiten, opvattingen en verantwoordelijkheden.

2. Projecten in uitvoering vanuit het Landschapsontwikkelingsplan

Participatieplan Biodiversiteitsplan gemeente Berg en Dal

Natuur en landschap vormen de kernkwaliteiten van de gemeente Berg en Dal. Uit een enquête in het kader van de omgevingsvisie is gebleken hoe belangrijk inwoners natuur en landschap vinden. Het motto van het landschapsontwikkelingsplan: “landschap is van ons allemaal” is nog steeds actueel.

De gemeente heeft Via Natura gevraagd een participatie- en communicatieplan op te stellen bij het biodiversiteitsplan dat Bureau Natuurbalans in opdracht van de gemeente heeft ontwikkeld. Betrokkenheid, mede-eigenaarschap en samenwerking zijn de sleutels voor een succesvolle uitvoering van het biodiversiteitsplan. Daarom richt Via Natura zich op het betrekken (participeren en communiceren) van maatschappelijke organisaties, inwoners én grondeigenaren bij de inhoud van het biodiversiteitsplan. Gemeente neemt het voortouw, maar kan het niet alleen.

Doel van participatie ‘landschap is van ons allemaal’

1. Aandacht voor behoud en ontwikkeling van natuur en landschap aan de hand van de inventarisatie ‘hoe gaat het met de biodiversiteit?’
2. Kennis delen over biodiversiteit binnen en buiten de woonomgeving
3. Draagvlak creëren voor herstel van biodiversiteit.
4. Bereidheid stimuleren om mee te doen in de uitvoering

Werkwijze: ‘Van groot denken naar klein doen’
Aangezien het biodiversiteitsplan vertraging heeft opgelopen, gaat de participatie in 2023 van start. Dit gebeurt enerzijds via een gangbare weg met de adviesrol van een begeleidingscommissie bestaande uit de regiegroep biodiversiteit (vertegenwoordiging van diverse organisaties) aangevuld met medewerkers van de gemeente. Een belangrijk bespreekpunt is het beheer van het buitengebied waarvoor de gemeente verantwoordelijk is. Anderzijds is de participatie- en communicatie campagne gericht op het direct betrekken van de inwoners bij het thema biodiversiteit. Algemeen uitgangspunt: biodiversiteit is overal, in natuurgebieden, weilanden en akkers, tuinen van inwoners, plantsoenen en bermen.

Dorpsommetjes in de finale

De dorpsommetjes van de gemeente zijn inmiddels een begrip. Ook in 2022 zijn er weer drie ommetjes bijgekomen van dorpen die nog niet voorzien waren, namelijk Beek, Bredeweg en Ooij. Dat betekent dat nu elk van de twaalf dorpen die de gemeente rijk is, minimaal één ommetje heeft. In totaal staat de teller op achttien. Naast de vele wandelroutes in de bossen en andere natuurgebieden en de doorgaande langeafstandspaden bieden de ommetjes de inwoners en bezoekers op een eenvoudige en aansprekende wijze toegang tot het buitengebied. Met korte verhalen over natuur en cultuurhistorie ontsluiten de dorpsommetjes het karakter van dorp en omgeving voor een breed publiek. Het lied ‘De ode aan Beek’ van de plaatselijk bekende zangeres Marieke van Ruitenbeek is zo’n parel in de ketting van verhaaltjes. Bij de presentatie van het Beekse ommetje hebben kinderen van het zangkoor uit Beek het lied samen met Marieke uit volle borst gezongen.

In het komende jaar wordt onderzocht of het mogelijk is de ommetjes te klusteren en via een knooppuntensysteem aan elkaar te verbinden. Alle ommetjes zijn nu te vinden op de site van Via Natura en de website www.wandeleninbergendal.nl

Figuur 2. Presentatie dorpsommetje Beek door kinderen van schoolkoor de Biezenklank aan wethouder Barber (foto Henk Baron)

Actualisatie Aquaductroute

De status van de Romeinse Limes van Unesco Werelderfgoed schept verplichtingen.

- Het beheer/behoud van het erfgoed moet geregeld zijn
- De routes moeten op orde zijn
- Actualisering van de communicatie is noodzakelijk.

Aangezien Via Natura de projectleiding had bij de realisatie van de Aquaductroute in 2009, heeft de gemeente gevraagd ons gevraagd nu ook de actualisatie te doen. Om aan een van de belangrijke voorwaarden van de Unesco status te voldoen, blijft de website https://www.aquaductgroesbeek.nl/ voorlopig in de lucht. Een opfrisbeurt zou zeker op zijn plaats zijn maar de informatie klopt nog steeds en is vooral geschikt voor de geïnteresseerde wandelaar.

Voor de langere termijn is de status van Unesco Werelderfgoed voor de hele Limes het waard om met grote ambitie te werken aan een aantrekkelijke presentatie en beleving van het Romeinse verleden voor inwoners en toeristen. Gemeente Nijmegen is bezig met een masterplan. Mogelijk kan hier vanuit de gemeente Berg en Dal bij aangesloten worden en is het mogelijk de provincie te interesseren om het Romeinse verleden in de provincie Gelderland veel beter te presenteren. Alleen al het feit dat op de Holthurnsche Hof het oudste industriële complex (Romeinse steenovens) te vinden is, maakt het waard om te onderzoeken of het Romeinse verleden voor toekomstige generaties beter beleefbaar te maken.

3. Grip op biodiversiteit en natuurinclusieve landbouw

Werkwijze en resultaten

In het project 'Grip op biodiversiteit en natuurinclusieve landbouw' stond de kennisuitwisseling tussen boeren onderling, jonge onderzoekers en ervaren specialisten van het Louis Bolk Instituut centraal. Twee groepen ondernemers van elk ruim tien deelnemers (een groep veehouders en een groep vollegrondstelers) hebben meegedaan aan het project Via Natura heeft per groep rondom enkele centrale thema's een drietal veldbijeenkomsten georganiseerd, op weg naar natuurinclusieve landbouw. De belangrijkste thema's: bodem en bodemleven, productief kruidenrijkgrasland, ziektewerendheid en bestuiving van gewassen en inzet van landschapselementen voor de bedrijfsvoering. Tijdens de bijeenkomsten zijn ook de werkwijzen en de voorlopige resultaten van respectievelijk het insectenonderzoek en het bodemonderzoek uitvoerig met de deelnemers besproken.

Figuur 3. Slotbijeenkomst Grip op Biodiversiteit maart 2022

Begin 2022 is het project afgesloten samen met de onderzoekers van het Living lab, de vele enthousiaste deelnemers en belangstellenden, partners uit het gebied en specialisten van Louis Bolk Instituut. Na de lastige Corona-periode waren mensen blij elkaar weer te ontmoeten. Ondanks de inzet van Via Natura om iedereen via een blog op de hoogte te houden van de bijeenkomsten en het onderzoek, blijkt het samenkomen voor de uitwisseling van ervaringen en inzichten toch extra waarde toe te voegen. Op de site van Via Natura https://www.vianatura.nl/biodiversiteit zijn de blogs van de bijeenkomsten in 2021 en 2022 terug te lezen.

provincie Gelderland

Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling: Europa investeert in zijn platteland

Figuur 4. Financiers van het programma Grip op Biodiversiteit

Afronding en vervolg in boerenpraktijk

In de slotbijeenkomst in maart 2022 is de kennis en ervaringen vanuit de veldbijeenkomsten op een rij gezet. Dat is gedaan aan de hand van drie onderwerpen: *bodem, kruidenrijk grasland* en *landschapselementen* en vooral in hun onderlinge samenhang. Ook hebben de onderzoekers de eerste resultaten van het bodemonderzoek en de insectenmonitoring van landschapselementen gepresenteerd. De avond is afgesloten met de vraag: hoe bepaal je als boer de eigen koers voor de toekomst en welke projecten/ regelingen/ onderzoeken kunnen je daarbij van dienst zijn?

Enkele projecten passeerden de revue zoals carbonfarming van de ZLTO, de natuurbedrijfsplannen van het Collectief Rivierenland en tot slot een vervolgproject voor de veehouders om in de praktijk aan de slag te gaan met kruidenrijk grasland. In september 2022 is daarvoor de financiering rondgekomen en is dit project direct van start gegaan met tien deelnemers.

Conclusie van het project Grip op biodiversiteit: ‘We hebben samen verkend wat je kunt doen om de biodiversiteit te versterken, en omgekeerd, wat biodiversiteit kan bijdragen aan de bedrijfsvoering. Ondernemers zijn met name geïnteresseerd in die zogenaamde ‘functionele biodiversiteit’. Er is nog veel te ontdekken en te leren over de juiste toepassing in de praktijk.

Figuur 5. Luuk Maas van DSV Zaden geeft uitleg bij de proefveldjes met verschillende kruiden tijdens het nieuwe vervolgproject Kruidenrijk Grasland

4. Living Lab Ooijpolder – Groesbeek

Langjarig onderzoek in het kader van herstel deltaprogramma biodiversiteit (agrarisch cultuurlandschap)

In 2021 hebben ondernemers en onderzoekers de uitdaging opgepakt om kennis te delen op weg naar herstel van biodiversiteit in samenhang met natuurinclusieve landbouw. De samenwerking tussen Via Natura en de Radboud Universiteit en de start van de verschillende onderzoeken, kreeg gestalte door het project 'grip op biodiversiteit'. Het onderzoeksprogramma maakt deel uit van het Deltaprogramma herstel voor biodiversiteit.

Het zogenaamde Living labonderzoek Ooijpolder – Groesbeek bestrijkt een periode van 5 jaar. Het betreft een uniek integraal onderzoek dat vanuit de volgende vier disciplines wordt uitgevoerd:

- Ecologie
- Bodemchemie en -biologie
- Economie, bestuur en beleid
- Sociale samenhang en netwerkvorming

De contacten met de ondernemers waren al door Via Natura gelegd en daardoor konden de onderzoekers een vliegende start maken. De blogs van augustus 2021en april 2022 en juni 2022 laten zien, dat het Living lab een belangrijke bijdrage levert om het proces dat in gang is gezet te vervolgen en daaraan inhoudelijk bijdraagt.

Figuur 6. Rosa Boone (links op de foto) verspreidt de opgebrachte grond over een onderzoeksplotje in het kader van bodeminoculatie dat uitgevoerd wordt in het kader van het Living Lab

5. Kansrijke ontwikkelingen voor meer biodiversiteit en meer landschap

Er is veel beweging in het landelijk gebied vanwege de druk vanuit de energietransitie, de klimaatverandering en het stikstofdossier. Er zijn overleggen en verkenningen, maar het wordt helaas nog weinig concreet. Positief effect is dat landschap en buitengebied weer meer in de belangstelling staan. Dat is versterkt door onder meer het gepresenteerde aanvalsplan voor het landschap. Via Natura heeft bijgedragen aan een artikel in de Groene Amsterdammer: *Terug naar het cultuurlandschap: heggen, hagen en houtwallen. Landbouw en natuur kunnen goed samen, laten boeren en natuurbeschermers in de Ooijpolder bij Nijmegen zien* (30 november 2022)

Daarnaast heeft Via Natura diverse excursies verzorgd voor politici. Verder zijn de ambtelijk verantwoordelijken van alle Waterschappen van Nederland op bezoek geweest om in het veld landschapsherstel en biodiversiteitsherstel te bekijken.

Binnen onze regio zijn besprekingen gestart over het nieuwe streefpeilenplan voor Ooijpolder en Groesbeek gestart. Waar dat nuttig en noodzakelijk is vanuit onze doelstelling, denken we vanuit Via Natura mee met projecten zoals de Blauwe Motor (rond de stuwwal) en de Groene Metropool Regio. Onze focus ligt dan altijd bij versterking van natuur, landschap en biodiversiteit op langere termijn en op een respectvolle afweging van waarden die hier in het geding zijn.

Sinds een jaar functioneert binnen ons werkgebied het zogenaamde Wylerbergoverleg. Dit is een informeel overleg van de ‘groene’ organisaties binnen de gemeente Berg en Dal. Het doel is uitwisseling van kennis en inzichten onderling en doorpraten over kansrijke ontwikkelingen voor natuur en landschap in ons gebied. Het overleg is ontstaan na de Coronaperiode waarin de onderlinge contacten terugliepen. Een extra argument was dat in het reguliere partneroverleg Natuur en Landschap vaak te weinig tijd is om over onderwerpen door te praten. De vele ontwikkelingen op het gebied van natuur, landbouw, voedsel, energie, water, wonen en klimaat vragen veel tijd van de organisaties afzonderlijk en versterken de behoeften aan meer uitwisseling en samenwerking vanuit de specifieke functies die deze organisaties vervullen.

Figuur 7. Landschapselementen in de polder

6. Bestuur Via Natura

In 2022 is de samenstelling van het bestuur gewijzigd. Er is afscheid genomen van penningmeester Paul Hoogveld die gedurende twee zittingsperiodes van vier jaar de steun en toeverlaat was op financieel gebied en daarnaast altijd grote interesse had voor de inhoudelijke thema's en activiteiten. Joyce Bouwsma heeft helaas na korte tijd haar bestuurslidmaatschap weer op moeten zeggen vanwege verandering van werkkring. Als opvolger van Paul hebben we Michel Hengst bereid gevonden om bestuurslid/ penningmeester te worden. Opvolger van Joyce is Teun Timmermans, die naast een grote betrokkenheid ook juridische expertise meebrengt. Met Michel en Teun is het bestuur van Via Natura weer op volle sterkte.

Samenstelling van het bestuur eind 2022: Ton Duffhues, voorzitter, Henk-Jan Kooij, Natasja Giesberts, Teun Timmermans, Michel Hengst (penningmeester). Secretaris van het bestuur en coördinator is Tiny Wigman, die ook het uitvoerende werk doet.
In 2022 heeft het bestuur op bescheiden wijze een bijzondere mijlpaal gevierd: de 100e bestuursvergadering van Via Natura. We hebben onder het genot van zelfgebakken pizza's op camping Bij Ons en tijdens een wandeltocht over onze boerenpaden met elkaar informeel gesproken over start en ontwikkeling van Via Natura vanaf 2005. Van daaruit zijn we als bestuur gaan filosoferen over waar we nu staan en wat ons in de nabije toekomst te doen staat. Dat krijgt in 2023 een vervolg.

Figuur 8. Bestuur van Via Natura op excursie in het kader van de 100e bestuursvergadering (niet op foto: Henk-Jan Kooij)

7. Vooruitblik 2023 door de voorzitter

In de inleiding van dit jaarverslag schreven we over ‘ontwaken’. Bij het ‘wakker worden’ wrijven we onze ogen uit en kijken om ons heen. Wat we dan zien is doorgaans een vertrouwd beeld dat vervolgens leidt tot vertrouwde dagelijkse patronen van denken en gedrag. Wat als we onze ogen en oren trainen om nu eens niet het vertrouwde te zien maar het nieuwe, hoe klein het ook is? De eerste groene bladeren aan de boom, het geluid van een vink, merel of andere vogel, het gezoem van een bij, de frisse kleur van ontluikende bloemen, een regenworm in de aarde, het andere licht of de schemering, de fietser of wandelaars als passant, het kind dat buiten sprongetjes maakt in regenplassen. Mogelijk leidt dit dan tot een verwondering die ons als mensen dichter bij de natuur brengt en die ons onderdeel van de natuur doet voelen. Mogelijk geeft het ook een impuls om alles niet voor lief te nemen maar te ervaren dat we zelf ons best moeten doen om in onderlinge samenwerking die verwondering over wat ons omringt vast te houden.

Als 2022 het jaar van ontwaken is, wordt 2023 voor Via Natura een jaar om met frisse moed en nieuwe ambities aan het werk te gaan. Qua doelstelling en methoden van werken wordt het geen breuk met het verleden. We realiseren ons dat het werk nooit af en dat elke aanpak zijn eigen tijd heeft. Nu is het meer dan ooit de tijd om samen met de inwoners, de organisaties en de gemeente Berg en Dal in dialoog te gaan over wat ons te doen staat om de kwaliteit van natuur en landschap te versterken. We willen dat als Via Natura doen op een manier die recht doet aan een diversiteit van waarden en belangen. Dit betekent dat Via Natura zich in 2023 inzet voor onder meer:

- effectievere samenwerking met groene organisaties in het gebied
- stimuleren van de bijdragen die boeren (kunnen) leveren aan kwaliteit van natuur en landschap
- uitdragen van het belang van natuurinclusieve landbouw en het herstel van biodiversiteit via praktische voorbeelden als kruidenrijk grasland en andere veldproeven
- een breder draagvlak bij de bewoners voor het belang van biodiversiteit, te beginnen met praktijkkennis over biodiversiteit in eigen tuin en buurt
- de organisatie van de vijfde Landschapsparade met als centraal thema ‘Biodiversiteit’.
- zo mogelijk ervaring, kennis en ideeën aandragen ten behoeve van allerlei beleidsplannen die vanuit verschillende overheden en andere gremia ontwikkeld worden.
- Via Natura wil in 2023 wakker blijven en extra alert zijn op de kleine stapjes die op de lange weg naar versterking van kwaliteit van natuur en landschap gezet kunnen worden.

© 2023 Stichting Via Natura

https://www.vianatura.nl